

CĂLĂTORII IMPERIALE ÎN BUCOVINA DUPĂ REVOLUȚIA DIN 1848 [IRACLIE PORUMBESCU – CRONICAR AL BUCOVINEI]

D. VATAMANIUC

Franz Joseph de Habsburg – în corespondența lui Iraclie Porumbescu, Francisc Iosif I – vine la conducerea Imperiului Habsburgic pe valurile revoluției din 1848, la numai 18 ani și românii din Bucovina și din Transilvania își puneau mari speranțe în el cu privire la revendicările lor. Se vor înșela chiar de la prima vizită imperială în Bucovina.

Iraclie Porumbescu îi trimite lui Iacob Mureșianu, redactorul „Gazetei Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, o corespondență, *Din Bucovina*, pe care acesta o publică în ziarul brașovean, în 18 iunie 1851¹. Îl informa despre pregătirile care se făceau pentru primirea împăratului și revendicările lor, sperând să primească sprijinul său. Era posibil, mai arată corespondentul din Bucovina, ca împăratul să treacă și în Transilvania.

Vizita lui Franz Joseph de Habsburg în Bucovina în 1851 se desfășoară în trei etape succesive: Cernăuți, 21–22 octombrie 1851; Rădăuți, 23–26 octombrie 1851; Cernăuți, 27 octombrie 1851.

Iraclie Porumbescu se ocupă numai de prima vizită imperială de la Cernăuți, cea din 21–22 octombrie 1851. Îi trimite lui Iacob Mureșianu corespondența sa datată: *Din Bucovina. 22 oct. n.*, pe care acesta o publică în „Gazeta Transilvaniei”, în 22 octombrie 1851².

Cernăuțiul se întemeie, inițial, pe malul stâng al Prutului, unde funcționa și vama pentru Siret, Suceava și Moldova. Au loc schimbări importante. Prutul își schimba albia, mult mai spre dreapta, și Cernăuțiul se mută și el de pe malul stâng pe malul drept al Prutului, ferit de inundații catastrofale³. Noua așezare a orașului

¹ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 49, 18 iunie 1851, p. 207.

² Idem, nr. 85, 22 octombrie 1851, p. 351.

³ C. Loghin, *Cernăuții*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1936, p. 19–20.

se întemeia pe o coastă abruptă, cu numai câteva case, mult mai sus de cursul imprevizibil al Prutului.

Iraclie Porumbescu vorbește în corespondența sa de trecerea de pe malul stâng pe malul drept al Prutului pe o „punte” și nu de un pod, cum se face trecerea mai târziu, până în zilele noastre. „Puntea” era un „pod de vase”, cum se vede din ilustrația de epocă din tratatul lui Kaindl, *Geschichte von Czernowitz*, din 1908, reprodusă și de Al. Bocănețu în monografia sa, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, din 1933⁴.

Franz Joseph de Habsburg intră în Bucovina pe la Zalescic și de la Coțmani până la „puntea” de peste Prut șoseaua era iluminată și străjuită pe o parte și pe alta a ei de țărani aduși din satele învecinate. Se dispuse să fie îmbrăcați în costume naționale și instruiți să strige neconținut „vivate” la trecerea împăratului și a suitei sale.

Franz Joseph de Habsburg călătorește călare, însoțit de aghiotantul său, contele Grinne, având în suita sa pe principele Edmund Schwarzenberg, generalul comandant al Galiției, contele Agenor Gołuchowski, „locotenentele” Galiției și mai mulți generali și „oficiali de stab”. Bucovinenii își puneau mari speranțe în această vizită imperială. Erau pregătiți să-i aducă împăratului mulțumirea lor pentru separarea Bucovinei de Galiția, care însă nu era decât temporară și să ceară sprijin pentru învățământul juridic, gimnazial și școlile populare.

Împăratul, urmat de suita sa, este întâmpinat la „arcul triumfal”, ridicat în cinstea sa pe malul drept al Prutului, la coborârea de pe „pod” de K. Schwarzenberg, guvernatorul civil și militar al Transilvaniei și autoritățile orașenești. I se adresează cuvinte de bun venit și își continuă drumul călare spre centrul orașului, având în față două fete îmbrăcate în alb, călătorind, de asemenea, călare. Împăratul coborî de pe cal în fața bisericii „Sfânta Parascheva”, fiind întâmpinat, el și suita sa, de Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, de Andrei Șaguna, episcopul Transilvaniei, de cler și corporațiile târgului. Se alege casa de „cvartir” (gazdă) a baronului general Ulrihstal, situată în fața bisericii „Sfânta Parascheva”.

Se desprinde, din modul cum este pregătită și cum se desfășoară această vizită, că organizatorii ei au avut în vedere să-l întărească pe Franz Joseph de Habsburg, tânărul împărat, în convingerea că Bucovina, provincie imperială, ținea de Galiția și trebuia să rămână la Galiția, făcând legătura între mai vechile provincii imperiale Transilvania și Galiția.

Vizita lui Franz Joseph de Habsburg, împăratul Imperiului Habsburgic, în Țara de sus a Moldovei, numită Bucovina, desprinsă din Moldova prin șantaj, putea stârni reacții nedorite din partea fruntașilor bucovineni. Să preîntâmpine o asemenea situație nedorită, dar posibilă, organizatorii festivităților din Bucovina se

⁴ Raimund Friedrich Kaindl, *Geschichte von Czernowitz von den alten Zeiten bis zur Gegenwart*, Czernowitz, Universitäts-Buchhandlung H. Pardini, 1908, p. 41; Al. Bocănețu, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, Ediția a II-a, Cernăuți, Institutul de arte grafice și editură „Glasul Bucovinei”, 1933, p. 29.

adresară domnitorului Moldovei să trimită o delegație să asiste la primirea împăratului în Bucovina.

Tronul Moldovei era ocupat, din 1849, de Grigore Alexandru Ghica, iar tronul Munteniei de Barbu Știrbei. Domnitorul Moldovei privea cu interes mișcarea revoluționară de la 1848 și se înconjură cu participanții la ea, mare parte dintre ei refugiați în timpul revoluției de la 1848 în Bucovina: M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, Al. I. Cuza, A. Russo. Barbu Știrbei acționa ca adversar al revoluționarilor din 1848 și Nicolae Bălcescu, grav bolnav, nu primește aprobarea să intre în țară și moare la Palermo, în Italia, și este înmormântat în Cimitirul Capucinilor.

Grigore Alexandru Ghica răspunde solicitării organizatorilor festivităților din Bucovina și trimite o delegație importantă, formată din Grigore Balș, „generalismul armatei moldovene”, Cantacuzino și Șuțu, cu rol în domnia sa.

Împăratul este îndemnat de personalul său de protocol să treacă în fruntea tuturor participanților la festivități delegația moldoveană. Este primită cea dintâi, în audiență, este numai ea admisă să-l însoțească pe împărat la exercițiile unei mici unități a armatei austriece, să-i înfățișeze „metodul noul de luptă”. Delegația moldoveană este invitată la „prânzul împărătesc” înaintea tuturor delegațiilor și stă alături de împărat și la cel mai important eveniment cultural din această vizită imperială.

Carol Miculi (1821–1897), celebrul componist și violonist cernăuțean, mai târziu director al Conservatorului din Lemberg și editor al operei lui Chopin, dă în „sala pușcașilor” un concert cu „arii românești naționale”. Împăratul își exprimă „osebita plecere” față de concert. După concert, afară, în fața „sălii pușcașilor”, împăratul asistă la „jocurile naționale”, care de asemenea i-au plăcut foarte mult. Nu vom săvârși eroarea să credem că acest împărat era încântat să cunoască arta populară românească. Alta era explicația, cum vom arăta mai departe, pentru această atitudine imperială.

Carol Miculi va fi oaspetele lui Iraclie Porumbescu la Șipotele Sucevei, în parohia sa, succesiv în patru vacanțe de vară. Îi trimite „radvanul” său cu patru cai să-i transporte pianul de la Cernăuți la Șipotele Sucevei⁵. Ciprian Pombescu are încă din copilărie un maestru pentru destinul său artistic.

Iraclie Porumbescu anunța, în finalul corespondenței sale din „Gazeta Transilvaniei”, că împăratul Franz Joseph de Habsburg va pleca de la Cernăuți la Rădăuți să ia în primire herghelia și să participe la partide de vânătoare în Codrii Bucovinei. Ne-am așteptat ca Iraclie Porumbescu să prezinte și această vizită, mai ales că urma să aibă loc în ținutul său natal. Aceasta nu se întâmplă, aparent, inexplicabil. Iraclie Porumbescu trăia însă o mare dezamăgire. Niciuna dintre așteptările sale privind revendicările românilor bucovineni nu a stat în atenția

⁵ Leca Morariu, *Folcloristul român Carol Miculi (1821–1897)*, în „Făt-Frumos”, VII, nr. 5–6, septembrie–decembrie 1932, p. 283–284.

împăratului. Organizatorii festivităților au avut grijă ca împăratul să nu facă nici cea mai mică referire în această privință. Înstrăinarea lui Iraclie Porumbescu – și nu numai a lui – de Curtea din Viena va fi din acest moment definitivă și îi va pregăti împăratului un răspuns cum numai el putea să-l dea.

Prezentarea vizitei lui Franz Joseph de Habsburg la Rădăuți a trecut în seama altui corespondent, martor ocular, care, din respect pentru Iraclie Porumbescu, găsi potrivit să nu-și dea numele. Corespondența trimisă de la Rădăuți, *Din Bucovina 24 oct. n.*, este semnată cu inițialele: S. K. U. și Iacob Mureșeanu o publică în „Gazeta Transilvaniei” în 25 octombrie 1851⁶.

Sunt, în vizita imperială de la Rădăuți din 23–26 octombrie 1851, două etape distincte: primirea împăratului și a suitei sale, primirea omagiilor autorităților locale și vizita la herghelia din Rădăuți, pentru toate acestea se acordă o singură zi și o a doua etapă, de trei zile, pentru partidele de vânatoare în Codrii Bucovinei.

Împăratul și suita sa pornesc din Cernăuți la o oră matinală (5½). Împăratul nu călătorește, ca la prima vizită la Cernăuți, călare, ci în „caretă”. Este însoțit de aghiotantul său, contele Grinne și de suita sa în care se aflau principii Edmund Schwarzenberg, guvernatorul Galiției, R. Schwarzenberg, comandantul civil și militar al Transilvaniei, Agenor Gołuchowski, șeful garnizoanei Bucovinei, Heinrich de Hardegg, general de cavalerie, inspectorul general al hergheliilor, baronul Henniger și mai mulți „oficiali de ștab”.

Primirea împăratului și a suitei sale are loc la arcul de triumf, ridicat în câmp, la marginea orașului. Asistă popor venit din marginile Transilvaniei, de pe la râurile Siret și Mureș. Nu se vedea în câmp, arată corespondentul, decât „popor și iar popor”, „îmbrăcat frumos”, având motive să vină în întâmpinarea sa, pentru ridicarea iobăgiei, care se făcuse însă înainte de urcarea sa pe tron, și de despărțirea Bucovinei de Galiția, care avea să fie și ea temporară și pentru multă vreme. Împăratul intră în orașul frumos iluminat, urmat de suita sa și coborî din caretă la biserica parohială, ctitorie a lui Ștefan cel Mare. Corespondentul greșea. Biserica Bogdana, căci despre ea este vorba, nu este ctitoria lui Ștefan cel Mare, ci datează dinaintea domniei sale. La festivitățile de la Rădăuți participă și delegația moldoveană. Nu vine la Rădăuți în suita împăratului, după câte ne dăm seama, ci separat, cum cerea protocolul.

Asistăm, în această vizită a împăratului în Bucovina din 1851, la două modalități diferite de primire a împăratului. La Cernăuți, în prima parte a ei, festivitățile se desfășoară în „societatea înaltă”. La Rădăuți, în a doua parte a vizitei imperiale din 1851, ne găsim în altă lume.

Împăratul coboară din caretă în fața bisericii Bogdana și merge pe jos până la locuința sa de primire. Aici primește omagiile de bună primire din partea autorităților bisericești, militare și civile. Se desfășoară într-un timp foarte scurt, fără practici protocolare, ca la Cernăuți. Împăratul s-a urcat în caretă și a plecat să

⁶ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 86, 25 octombrie 1851, p. 354.

viziteze herghelia. Era însoțit de 60 de călăreți români cu „cușme țurcănești” și încinși cu cordoane din pănuși de porumb, cu spice de grâu și de seară.

Herghelia din Rădăuți are o veche istorie. Înființată de Ministerul de Război al Austriei în 1774, ca un centru de colectare de cabaline pentru nevoile armatei, a funcționat mai întâi la Coțmani de unde a fost mutată la Vășcăuți, în 1784. Funcționează aici până în 1792, când este mutată la Rădăuți, unde ocupă sediul vechii Episcopii a Bucovinei de lângă biserica Bogdana. O monografie întocmită de Gheorghe Schipor, *Herghelia Rădăuți sub două stăpâniri*, tipărită la Suceava în 2007, prezintă lunga istorie a ei cu schimbările prin care a trecut în cursul anilor. Se dă și o bogată bibliografie începând din 1884, de când stă în atenția cercetătorilor⁷.

După inspecția de la herghelie, împăratul acordă o audiență unor persoane particulare, în legătură cu care nu se dau și alte informații.

Împăratul ținu să vadă jocurile populare, la care a asistat și la Cernăuți. Au dansat 200 de feciori și fete. Împăratul a cerut să se repete jocul. Nu vom săvârși greșeala, cum am mai arătat, să atribuim împăratului preocupări de natură artistică privind jocurile tradiționale românești. Asistând la ele, împăratul se întărea în convingerea că avea de unde recruta „catane” pentru armata imperială.

Imperiul Habsburgic va primi mandat, prin Tratatul de la Berlin din 1848, să ocupe Bosnia și Herțegovina. La operațiile de ocupare a noilor provincii participă și Regimentul 41 de Infanterie din Cernăuți, care era format din tineri recrutați din Bucovina și care a avut mari pierderi în luptele din Bosnia⁸. Iraclie Porumbescu ține slujbe religioase în biserica din Frătăuții Noi pentru tinerii din parohia sa înrolați în armata austriacă și căzuți în luptele din Bosnia⁹.

Merită să reținem și informația din această corespondență că la Rădăuți cântă și taraful lăutarilor din Suceava. Au cântat din gură și din instrumente și împăratul i-a onorat cu 50 de florini de argint, gest surprinzător pentru acest împărat cunoscut ca strâns la pungă. Taraful lăutarilor din Suceava, în legătură cu care nu se dau alte informații, îl avea în frunte pe Nicolae Pacu (1789–1864), prețuit și de Carol Miculi, care reține dintre lucrările sale *Caraghiască*, *Arcanul* și *Cântecul lui Darie*¹⁰.

Sunt cunoscute mai multe poezii cu Darie, unele devenite și cântece: *Darie și mama sa*, *Darie și mândria sa*, *Darie și potera*, *Darie și Bujor*¹¹. Darie, cu numele

⁷ Gheorghe Schipor, *Herghelia Rădăuți sub două stăpâniri*, Cuvânt înainte de dr. Ciprian Cârstean, Suceava, Editura Cygnus, 2007; Ovidiu Bătă, Gheorghe Schipor, *Herghelia Rădăuți sub două stăpâniri*, Cuvânt înainte de dr. Ciprian Cârstean, Suceava, Editura Cygnus, 428 p., în „Analele Bucovinei”, XV, nr. 1 [ianuarie–iunie], 2008, p. 356–360.

⁸ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. 256–258.

⁹ Nina Cionca, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, București, Editura Docendi, 1999, p. 78.

¹⁰ Emil Satco, *Muzica în Bucovina. Ghid*, Suceava, [Biblioteca Județeană], 1981, p. 123–124.

¹¹ Simion Florea Marian, *Poezii populare române adunate și întocmite*, tomul I, Cernăuți, Tipografia lui G. Piotrovski, 1873, p. 2–16; tomul II, 1875, p. 82–83.

său de la starea civilă Ion Darie Pomohaci, originar din comuna Marginea, născut în 1879, este executat de stăpânirea austriacă, prin spânzurare, pe toloaca din Marginea, în 8 ianuarie 1911¹².

Nu putem trece cu vederea nici latura politică. Se strigau la aceste jocuri chemări cu înțelesuri revendicative: „Haide așa și iară așa, multă vreme n-a mai fi așa!”. Nu se vede, din corespondență, că asemenea strigături au fost traduse și în germană să le audă și să le înțeleagă și împăratul. Dacă i-au fost și traduse nu aveau nicio urmare în privința așteptărilor bucovinenilor.

Corespondența din „Gazeta Transilvaniei” prezintă, în partea a doua, partidele de vânatoare. Au loc, în prima zi, în „Codrii Bucovinei” din „marginea Carpaților”, cu alte cuvinte în Codrul Voievodesei – Hardeggtal, Hardic, în terminologia austriacă de atunci – situat între comuna Marginea și Vicovu de Jos. Aici se pregăti un arc de primire din crengi de tisă și iederă, împodobit cu coarne de cerb și prevăzut cu dictoane vânătorești. Pușcașii îl primiră pe împărat rânduieți de-o parte și de alta a arcului și având și câinii de vânatoare. Corespondentul ține să remarce că între pușcași se aflau și „moși”, prin urmare vânători în vârstă, și mai adaugă că erau în măsură să scoată din codru în spate ursul împușcat. Împăratul primi urările de „noroc” și, fără niciun alt ceremonial, i se predă tașca cu cartușe și pușca de vânatoare. I se indică locul pe unde să urce pe „râpile cele oable”, urmat de pușcași până la locul de pândă.

Vânătoarea s-a dovedit cu noroc. Împăratul a împușcat doi cerbi și un căprior. La vânătoarea de la Rădăuți, numită „împărătească” (*Kaiserjagd*), au participat și frații Goian, boieri bucovineni și delegația din Moldova.

Corespondentul din Rădăuți al „Gazetei Transilvaniei” arată, cum aflăm numai de aici, că partida de vânatoare din ziua a doua (25 octombrie 1851) are loc în codrii Vicovelor, iar în ziua a treia și ultima (26 octombrie 1851) în codrii Horodnicelor.

Codrul Voievodesei este rezervație naturală străbătută de o alee numită, prin tradiție, „Calea împăratului”. Se mai păstrau acum câteva decenii doi arbori seculari, cum existau și în alte locuri în Codrii Bucovinei. Astăzi nu mai există. Și poate nici cei din Codrul Voievodesei.

Corespondentul din Rădăuți al „Gazetei Transilvaniei” nu face nicio trimitere că ar fi existat și în vizita împăratului de aici, ca la Cernăuți, un oficiu de protocol, care să supravegheze comportamentul împăratului, cum este îndrumat să procedeze acolo cu delegația moldoveană. Corespondentul nu oferă informații nici în privința organizatorilor partidelor de vânatoare. Acestea se desfășurau după practici stabilite prin tradiție, pe care fiecare vânător le respectă fără abatere și cei care nu respectau aceste practici din partidele de vânatoare din Bucovina sfârșeau tragic.

¹² *Condica morșilor Marginea*, tomul II, 1802–1842, poziția 74, 8 ianuarie 1911.

Correspondența *Din Bucovina* 27 oct. n., publicată în „Gazeta Transilvaniei” în 29 octombrie 1851, se ocupă de întoarcerea lui Franz Joseph de Habsburg de la Rădăuți la Cernăuți¹³. Delegația moldoveană nu se întoarce la Cernăuți, ci pleacă de Rădăuți la Iași.

Cernăuțenii, ca să nu rămână mai prejos de rădăuțeni, organizează și ei la întoarcerea împăratului o partidă de vânătoare, nu se spune unde. Vânătorii cernăuțeni îi oferă împăratului în dar „un pahar prea frumos de argint”. Darul îl pregătesc frații Goian, prezenți la Rădăuți, cum am văzut mai sus, care îl transmit vânătorilor cernăuțeni să-l prezinte împăratului ca venind din partea lor.

Franz Joseph de Habsburg făcea aprecierea în legătură cu această primă vizită a sa în Bucovina: „Ein schönes Land und ein gutes Volk” („Frumoasă țară, frumos popor”). Frumoasă țara, cum se va vedea și mai departe, și sărman popor.

Înainte de a se întoarce la Viena, Franz Joseph de Habsburg se oprește în Galiția, la Delatyn, să asiste la punerea pietrei fundamentale la o „fabrică salinată”. Se deschidea o întreprindere ca cea de la Cacica, din Bucovina, pentru obținerea sării din saramură.

„Gazeta Transilvaniei” publică o dare de seamă despre vizita imperială, *Unele date omagiale prezentate Maiestății Sale și încă ceva*, în 1 noiembrie 1851¹⁴, corespondență nesemnată, întocmită cu informații din presa germană și cu comentarii personale critice. Se deschide cu constatarea că naționalitățile mai apropiate sau mai îndepărtate de Bucovina se prezintă în această provincie românească de parcă ar fi a lor, să se folosească de prezența împăratului „să tragă focul sub oala lor”.

Un conte, Francisc de Salmen, conduce, în Bucovina, delegația sașilor, formată din reprezentanți din Cluj, Gherla și Dej. Împăratul primește omagiile delegației și ia cunoștință de asigurările sașilor de devotament față de monarhie. Solicită împăratului ca batalionul săsesc staționat în Galiția să rămână unitate militară săsească. Invitat să facă o vizită și în Transilvania, împăratul dă un răspuns evaziv. Sașii înțelegeau să-și apere interesele și în Bucovina, pe un teritoriu românesc, pe care nu existau sași.

Ungurii trimit și ei o delegație în Bucovina, formată din cinci clujeni, trei dejeni și șase gherleni, din considerentul că Gherla, Dejul și Clujul se aflau mai aproape de privincia pe care o vizita împăratul decât alte localități din Transilvania. Acestei delegații se alătură și una a preoților. Misiunea lor era să-l întărească pe împărat în convingerea că cele câteva colonii ungurești din Bucovina formau populația majoritară.

Presa germană prezintă cu satisfacție delegația săsească și maghiară din Bucovina și nu vorbește de români, populația majoritară.

¹³ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 87, 29 octombrie 1851, p. 359.

¹⁴ Idem, nr. 88, 1 noiembrie 1851, p. 361.

Darea de seamă caracterizează situația cu dictonul latin: *Sic itur ad astra* (*Așa te înalți până la stele*). Darea de seamă, foarte critică, explică modul cum este văzută vizita imperială în Bucovina, o prezență fără însemnătate pentru bucovineni. Situația aceasta era favorizată și de absența presei românești în provincia de sub stăpânirea austriacă. Ziarul „Bucovina” fusese suspendat încă din octombrie 1850.

Darea de seamă din „Gazeta Transilvaniei” nu rămâne fără urmări. Cea de-a doua vizită a lui Franz Joseph de Habsburg în Bucovina, din iulie 1855, nu este nici măcar menționată. „Gazeta Transilvaniei” publică o corespondență, *Bucovina. Cernăuți 30 iulie*, în 6 august 1855, foarte critică, pe urma dării de seamă amintită mai sus, în care denunță lipsa de interes a unor preoți și mireni față de problemele culturale: „Propășim ca racul înainte – se arată în corespondență – ori ca sobolul la lumină”¹⁵.

Mai găsim o corespondență, *Iacobenii în 15 august*, publicată în „Gazeta Transilvaniei” în 10 august 1855¹⁶. Se relatează despre vizita arhiducelui Carol Ludovic în Iacobenii, Cacica și Cârlibaba, la exploatările miniere.

Informații despre cea de-a doua vizită a lui Franz Joseph de Habsburg în Bucovina găsim în monografia lui Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, tipărită la Waiblingen, în 1966, și într-o nouă ediție la München, în 1988. Vizita aceasta, a doua, are loc în 1, 2 și 3 iulie 1855. Se desfășoară, cum este prezentată în monografia germană, după un program restrâns pentru primirea omagiilor din partea autorităților, o inspecție la Secția a II-a a Hergheliei și mai încolo în trei zile la vânătoare în Codrul Voievodesei. Nu se spune de arcuri de triumf și nici de partide de vânătoare. Se înțelege că vânătoarea se desfășura după practicile tradiționale, amintite în corespondența de Rădăuți, publicată în „Gazeta Transilvaniei” în 1851. În aceste expediții vânătoarești împăratul răpune un cerb de mărime excepțională („Hirsch von ungewöhnlicher Grösse”), cu coarnele cu 10 raze¹⁷. Împăratul le păstra la vila sa din Bad Ischl, în Salzkammergut.

Franz Wiszniowski prezintă și prima vizită a lui Franz Joseph de Habsburg în Bucovina, limitată tot la Rădăuți. Informațiile sunt preluate din două reportaje din ziarul „Wiener Zeitung” din 4 noiembrie 1851, *Radautz, 26. Oktober* și *Czernowitz, 26. Oktober*¹⁸. Nu se prezintă aici, cum ne-am aștepta, partide de vânătoare, dar se arată că împăratul participă „la vânători magnifice” („grossartige Jagden”), prin care se înțeleg partide de vânătoare¹⁹. S. K. U. în corespondența trimisă din Rădăuți, cu care ne-am ocupat mai sus, arată că

¹⁵ *Ibidem*, nr. 63, 6 august 1855, p. 242.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 64, 10 august 1855, p. 245.

¹⁷ Franz Wiszniowski, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, 2. Auflage 1988, München, Verlag „Der Südostdeutsche” der Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen, p. 32.

¹⁸ *Ibidem*, p. 28–29.

¹⁹ *Ibidem*, p. 28.

împăratul îl onoră pe Nicolae Pacu cu 50 florini de argint. Corespondentul ziarului „Wiener Zeitung” vorbește de 400 de florini, fără altă precizare²⁰.

Franz Joseph de Habsburg face a treia călătorie în Bucovina – și ultima în lunga sa domnie – în septembrie 1880. „Gazeta Transilvaniei” publică o dare de seamă, *Primirea împăratului în Cernăuți*, în 7/19 septembrie 1880²¹, corespondență trimisă din Cernăuți, nesemnată, întocmită cu relatări din presa germană, cu ignorarea realităților românești.

Vizita are loc în 15 și 16 septembrie 1880 și ziarul brașovean face referire la evenimentele care au loc fără să țină seama de ordinea în desfășurarea lor pe zile. Stabilim, pentru mai buna înțelegere a problemelor, prezentarea lor pe zile.

Primirea împăratului se face la gara din dreapta Prutului. Împăratul călătorește cu trenul și nu se fac mențiuni cu privire la suita sa și nici la arcul de triumf, ca la primirile precedente. Iese în întâmpinarea împăratului Anton Kochanowski, „căpitanul țării” care rostește cuvântul de bun venit, la care împăratul răspunde că singura lui preocupare a fost și rămânea buna stare și înflorirea Bucovinei. Frumoase cuvinte! Trebuia să fie și adevărate. Acest împărat suprimase prevederile *Constituției* din 1849 și reintroduse absolutismul. Este întâmpinat la gară și de Ambros, primarul Cernăuțiului, care mulțumi și el monarhului pentru înființarea Universității în capitala Bucovinei. Împăratul se arată încântat că sprijinul său în plan cultural nu rămânea fără urmări. Frumoase cuvinte! Universitatea era însă germană și între zidurile ei nu-și găsea un loc, cât de mic, și o facultate cu limba de predare în română.

Împăratul este întâmpinat, nu se spune unde, de Alexandru Vasilco în numele „nobilimei țării”. A avut de spus puține cuvinte. Presa germană trece peste acest moment. Probabil și acele puține cuvinte au fost rostite în românește.

Împăratul primește la Cernăuți „deputațiunile” supușilor austrieci din București, Iași, Galați și Brăila.

Domnitorul Carol I trimite o delegație să fie de față la festivitățile de primire a împăratului. Găsi potrivit să fie formată din Gh. Slaniceanu, ministrul de Război, colonelul Scheletti și căpitanul Obedenaru. Se acordă și acum atenție deosebită delegației române, cum se procedă și în prima vizită a împăratului de la Cernăuți din 1851. Delegația română este pusă la masa de prânz în stânga împăratului și acesta a conversat tot timpul cu Gh. Slaniceanu prin intermediul lui Scheletti și Obedenaru, care cunoșteau germana. Împăratul purta cordonul „Stelei de aur”, oferit de Carol I, iar Gh. Slaniceanu este decorat cu marea cruce „Coroana de fier”. Mai notăm că în ziua următoare, 16 septembrie 1880, Gh. Slaniceanu este primit de împărat și într-o „audiență privată”.

În seara zilei de 15 septembrie 1880 se organizează o „iluminațiune” a orașului, iar presa germană ține să remarce anume aspecte: numărul mare de

²⁰ *Ibidem*, p. 29.

²¹ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 72, 7/19 septembrie 1880, p. 2–3.

participanți, studenții în costume germane, imnurile cântate, toate numai în germană, salutările, de asemenea numai în germană. Purtătorii cu torțele aprinse fac unele „evoluțiuni” în jurul monumentului „Austriei”, demonstrație pentru Imperiu.

Atitudinea presei germane, să treacă sub tăcere realitățile românești din Bucovina, apare și mai evidentă în programul din ziua a doua a vizitei imperiale, 16 septembrie 1880. Împăratul nu putea evita o vizită la Mitropolia Bucovinei, cea mai importantă instituție confesională a românilor din Bucovina. Presa germană o ignorează. Acordă, în schimb, mare atenție vizitei rabinului de la Sadagura, „făcătorul de minuni”, care vine însoțit și de tânăra și frumoasa sa soție să-i dea împăratului binecuvântarea sa.

Organizatorii festivităților au pregătit pentru această a doua zi a vizitei imperiale o „serbare populară” în Gradina Publică, cu „jocuri naționale”. Au dansat țărani români din Câmpulung în sunetul viorilor și cobzelor. Cunoaștem motivele pentru care împăratul privea cu interes „figurile clasice” ale românilor. Au dansat și țărani huțuli și lipoveni, iar coloniștii maghiari din Dornești au executat un „ceardaș”. Programul urmărea să demostreze că Bucovina era o provincie imperială multinațională.

Organizatorii festivităților pregătesc și o reprezentație la teatru. S-a jucat piesa *Rezept gegen Schwiegermütter*, dar împăratul nu arata niciun interes pentru piesa și jocul actorilor. A conversat tot timpul cu Gh. Slaniceanu prin intermediul însoțitorilor săi, colonelul și căpitanul. Știm și din altă parte că acest împărat nu manifesta interes pentru cultură. Avea o singură preocupare: lectura regulamentelor pentru armata imperială.

În această a doua zi a vizitei imperiale la Cernăuți din 16 septembrie 1880, a cerut să fie primit în audiență și un preot sărman dintr-un sat din Bucovina. Împăratul nu putea decât să se bucure că după rabinul de la Sadagura venea și un preot român dintr-o comună oarecare din Bucovina cu binecuvântarea sa. Acel popă român din Stupca era Iraclie Porumbescu, care considera că nu trebuia pierdută ocazia să răspundă, cum se cuvenea, la frustrările pe care le-a trăit după ce a prezentat frumos prima vizită a împăratului în Bucovina în 1851 și nu a urmat ceea ce aștepta după revoluția din 1848.

Iraclie Porumbescu se prezintă în audiență la împărat, nu cu soția sa, nici tânără și nici frumoasă, cum a procedat rabinul de la Sadagura, ci cu doi țigani voinici cu decorații de război pe piept. Nu au avut cuvinte de omagiere a împăratului, ci i-au cerut, fără pregătiri de protocol, să fie împrumutați pe moșiile luate de stăpânirea austriacă de la Biserica Ortodoxă din Bucovina.

Franz Joseph de Habsburg a fost pus într-o situație umilitoare, cum i s-a mai întâmplat în lunga sa domnie. Nu a dat niciun răspuns. A scurtat audiența: „– Ich wusste nicht, dass auch sie ihren Priester haben.” / „– Nu știam că și ei au preot”²².

²² Nina Cionca, *op. cit.*, p. 107–108.

Presa germană prezintă audiența rabinului de la Sadagura, dar trece sub tăcere, nu fără motiv, cea a lui Iraclie Porumbescu. Nu se pomenește de ea nici în darea de seamă.

Împăratul nu a mai stat la Cernăuți. A plecat la Rădăuți în 17 septembrie 1880, fără suită și fără să fie întâmpinat cu onoruri. Va veni și prăbușirea Imperiului și nu va mai păși pe pământul Bucovinei.

Călătoriile lui Franz Joseph de Habsburg în Bucovina a căror prezentare o deschide Iraclie Porumbescu cu cele două corespondențe, publicate în „Gazeta Transilvaniei” în 1851, ne relevă câteva aspecte care merită să fie reținute.

Călătoriile imperiale sunt prezentate, în cele două corespondențe ale lui Iraclie Porumbescu, în termeni favorabili. Franz Joseph de Habsburg ajunge pe tronul Imperiului Habsburgic pe valurile revoluției din 1848, foarte tânăr și se pueau mari speranțe în el în privința revendicărilor bucovinenilor. Organizatorii festivităților au avut o grijă deosebită ca împăratul să nu facă nicio referire în această privință. Atitudinea împăratului a produs o mare dezamăgire.

„Gazeta Transilvaniei” prezintă în darea sa de seamă această primă vizită imperială la Cernăuți, Rădăuți și din nou la Cernăuți o trecere de la o instituție la alta și o călătorie de la o localitate la alta pregătită pentru omagiile laudative la adresa împăratului și a stăpânirii imperiale a provinciei.

Opinia istoricilor potrivit căreia anexarea Țării de Sus a Moldovei la Imperiul Habsburgic s-a făcut din rațiuni strategice pentru legătura dintre Transilvania și Galiția este ilustrată și prin călătoriile imperiale în noua provincie anexată. Se întâlnesc aici în provincia de legătură reprezentanții autorității civile și militare din Galiția și din Transilvania și se întâlnesc aici, în provincia de legătură, și delegații ca cea a sașilor, fără prezență între locuitorii Bucovinei.

Intelectualii bucovineni – dar și din alte categorii sociale – nu participă – și nu întâmplător – la aceste vizite imperiale. Hurmuzăcheștii, personalitățile de frunte ale bucovinenilor, Aron Pumnul, încă în viață, I. G. Sbiera – să ne oprim numai la ei – nu au ieșit în întâmpinarea împăratului la nici una dintre vizitele sale și nu au luat parte, de asemenea, la nici una dintre manifestațiile de omagiere a sa în Bucovina.

Bucovina este reprezentată la aceste vizite imperiale printr-un reprezentant al Episcopiei Bucovinei, Eugen Hacman, și un reprezentant al „nobilimei”, Alexandru Vasilco, care nu are de spus decât câteva cuvinte.

Vom remarca și grija deosebită a organizatorilor festivităților ca să nu aibă loc manifestații nedorite la primirea împăratului. Este invitată să participe la primirea împăratului delegația domnitorului Moldovei și, în ultima vizită, din 1880, Franz Joseph de Habsburg se înfățișează la reprezentațiile oficiale purtând Cordonul „Stelei de aur”, conferit de Carol I, iar Gh. Slaniceanu, conducătorul delegației române, este decorat cu Marea Cruce a „Coroanei de fier”.

Vizitele imperiale sunt organizate în așa fel încât alături de primirea omagiilor laudative împăratul să asiste și la cântece și „jocuri populare”, întâmpinate cu o bună apreciere. Împăratul cere, la Rădăuți, ca jocul tinerilor să se repete. Aprecierea împăratului nu avea la bază aspectul artistic. Jocurile populare erau pentru el cea mai nimerită ocazie să vadă în tinerii dansatori viitoarele „catane” pentru armata imperială. Se urmau, tot acum, și recrutările și mulți tineri din satele bucovinene își vor sfârși viața în luptele din Bosnia.

Evenimentul cultural important care are loc în aceste vizite imperiale – de altfel și singurul – îl reprezintă concertul susținut de Carol Miculi în „sala pușcașilor” din Cernăuți cu „arii populare românești”. După concertul de la Cernăuți, Carol Miculi va fi oaspetele lui Iraclie Porumbescu la Șipotetele Sucevei, în parohia sa, succesiv în patru vacanțe de vară. Ciprian Porumbescu are norocul, cum se întâmpla destul de rar, să aibă încă din copilărie un maestru pentru destinul său artistic²³.

Călătoriile lui Franz Joseph de Habsburg în Bucovina ne oferă și un aspect dincolo de manifestațiile oficiale. Împăratul găsea în Bucovina, cum singur spune, o țară frumoasă și oameni minunați și putea participa, împreună cu ei în Codrii Bucovinei, la partide de vânătoare, singura pasiune a vieții sale.

Franz Joseph de Habsburg are cea mai lungă domnie – mai bine de o jumătate de secol – în comparație cu cea a lui Iosif II de Habsburg, predecesorul său, de numai un deceniu. Nu avem cuvinte de laudă pentru politica lui Iosif II de Habsburg privind anexarea Țării de Sus a Moldovei. Politica aceasta este dezaprobată și de Maria Tereza, mama sa, cum se vede din scrisoarea pe care o adresează fiului ei în 4 februarie 1775, co-regent la conducerea imperiului²⁴.

Iosif II de Habsburg inițiază însă și duce politica de sincronizare a Bucovinei, noua provincie imperială, prin scoaterea ei din civilizația orientală și integrarea în cea occidentală. Introduce starea civilă, cu care începe reformele sale în 1781, secularizează averile mănăstirești și crează Fondul bisericii greco-orientale a Bucovinei, împrăștierește țăranii pe moșiile pe care lucrau, dar scutirea de robotă și dijma vor fi desființate în revoluția din 1848. De numele său se leagă o serie de reglementări, cu aplicare pentru Bucovina: *Așezământul pentru țăranii din Bucovina*, *Ordonanța pentru măsurarea pământului*, *Orânduiala pentru pădurile din Bucovina*, *Orânduiala pentru vânătoare*, toate în limba germană și în limba română, și toate în 1786. De numele său se leagă și cea mai veche lege din Bucovina – și nu numai – cu aplicare neîntreruptă timp de două secole și mai bine. Avem în vedere *Așezământul pentru cadastru*, tot în germană și română și tot din 1786.

Iosif II de Habsburg desfășoară bogata sa activitate, fie și numai co-regent, într-un deceniu și chiar dacă a fost silit pe patul de moarte să revoce reformele sale,

²³ Leca Morariu, *Folcloristul român Carol Miculi (1821–1897)*, în „Făt-Frumos”, VII, nr. 5–6, septembrie–decembrie 1932, p. 283–284.

²⁴ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 15.

aplicarea lor a continuat, iar „cadastrul” se aplică în continuare și astăzi și va trebui să fie extins, în viitor, pe întreg teritoriul României.

De numele lui Franz Joseph de Habsburg, cu lunga sa domnie, se leagă abrogarea *Constituției* din 4 martie 1849, cu anularea cuceririlor revoluției din 1848 și nu mai puțin gravă este predarea Transilvaniei, prin pactul dualist din 1867, guvernelor de la Budapesta.

Măsurile legislative pentru Bucovina, în timpul domniei sale, sunt opera oamenilor politici și intelectualilor bucovineni – Vasile Balș, Vasile Bodnar, Nicolae Petrino, Hurmuzăcheștii. Lor li se alătură și unii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe din Bucovina, care se folosesc de relațiile lor personale cu unele personalități din conducerea Imperiului cu influență la Curtea din Viena. Franz Joseph de Habsburg își pune numele pe documente care nu-l interesau. Pentru el Bucovina nu era decât provincia imperială pentru partidele de vânătoare, cum am arătat, singura pasiune a vieții sale.

Din corespondențele din „Gazeta Transilvaniei” privind călătoriile imperiale în Bucovina, una singură – cea de la Rădăuți, din 23–26 octombrie 1851 – prezintă însemnătate și pentru literatura noastră. Se găsesc aici toate elementele care anticipează cu un secol literatura cinegetică, cu realizări remarcabile în istoria noastră literară.

ANEXE

I

Din Bucovina [18 iunie 1851]

Din Bucovina avem știrea:

Auzim desigur cum că Mai[statea] Sa împăratul Francisc Iosif, pentru a căruia primire în Galiția se pregătesc toate, se așteaptă și aici chiar pe aceste zile. Pentru trăsura împărătească și suita Mai. Sale se și făcu revirare [solicitare] de la hergheliile camerale din ținutul Rădăuțului. Se spune că suita Mai. Sale e compusă din multe personalități însemnate, care petrec pe mai. Sa în această țară coronală. Bucovinenii așteaptă pre primul împărațoriu cu multă dorință și plini de simțul mulțămirii pentru deosebirea [separarea] țării lor de Galiția și pun totodată mare temei pentru realizarea speranțelor ce le nutresc bucovinenii pentru patria lor de la vizitarea înaltului nou duce al său, mai ales în privința ridicării școalelor juridice din Cernăuți, al gimnaziului din Suceava și a școalelor populare din toată țara, pentru care toți petiționează solicită cu multă căldură. O știre mai nouă spune că Mai. Sa va trece din Bucovina la frații noștri în Transilvania.

„Gazeta Transilvaniei” 18 iunie 1851.

II

Din Bucovina 22 oct[ombrie] n[ou] [1851]

Azi se află M. S. împărațoriul Francisc Iosif I și întâiul duce al Bucovinei întâia dată în mijlocul credincioșilor săi români. Aseară la 8 oare sosi M. S. în Cernăuți însoțit de adiutantele său contele Grinne, locotenentele Galiției contele Goluchovski, generalul comandate al Galiției principele de Schwarzenberg și mai mulți generali și oficiali de stat și se coborî în casa generalului de aici baron de Ulrihstal unde-l primiră D. D. Episcopi Eugeniu Hacman și Andrei Șaguna împreună cu clerul mai primariu [superior] și cu corporațiile târgului. De la satul Coțmani și până la Cernăuți fu șoseaua ce duce la Zaliscic iluminată și plină de nenumăratul popor din satele de pe împrejur care tot îmbrăcat sărbătorește nu conteni a striga „vivate” și a saluta pe tânărul împărațoriu cu entuziasmul cel mai sincer și mai cordial. De la puneta Prutului, unde ieși înaintea M. S. guvernatoriul civil și militariul al Transilvaniei principele K. Schwarzenberg, și unde fu înălțat un arc triumfal cu devise simbolice și iluminat în modul cel mai briliant, veni M. S. împreună cu întreaga sa suită călare înaintat [precedat] de două fetețe îmbrăcate în haine candido (albe) și și așidere călare, până la casa unde se coborî. Lângă beserica românească a sf[inte]i Paraschevi așteptă pre M. S. iarăși un arc pompos și întreaga junime studiosă condusă de învățătorii ei, și un număr manin [mare] de popor de toate clasele și rangul.

Îndată după ce se coborî M. S. de pe cal și întră în casa numită pentru primirea M. S., primi M. S. la sine pe D. D. miniștri ai principelui Moldovei, Șuțu și Cantacuzino împreună cu generalissimul trupelor moldovane G. Balș, carii sosiră încă alaltăieri aice cu misiunea ca să saluteze „bună venirea!” M. S. din partea Domnitorului lor. Astăzi la 8 oare dimineața fu manevră după metoda nouă la care fu M. S. singur față împreună cu numiții D. D. soli moldoveni și cu generalitatea conducătoare a M. S. După aceea se întoarce M. S. la cvartir [primire] și după ce luă o puțină gustare matinală vizită ambele spitale și cazarma cea mare pretutindene încungiurat și petrecut de nenumăratul popor și de chemările [saluturile] cele mai entuziastice. La 4 oare d. a. fu la M. S. prânz la care luaseră parte amploiații Moldovei, D. D. episcopi Hacman și A. Șaguna, șeful prov[izor] al Bucovinei și mai mării târgului. Seara la 8 oare onoră M. S. casa pușcașilor cu a sa prezență, unde făcând M. S. întâia pușcatură, după M. S. amploiații Moldovei și ceialalți, fu poftit în sala cea mare a pușcașilor unde îl su[r]prinse pre M. S. virtuosul nostru și faimosul clavirist D. Carol de Miculi cu un conțert asupra arielor românești naționale. M. S. își exprimă [de]osebita sa plăcere asupra acestui conțert și după ce luă în privire afară de casa pușcașilor și jocurile naționale, care așiderea nu puțin îi plăcură, se întoarce prin splendid iluminate platee [alei] la casa sa cuartirială [de primire].

Mâne la 6 oare dimineața porcede M. S. de aici la Rădăuți, unde luând în privire ergheliile [hergheliile] erariale va și vâna trei zile în codrii megieșiți [vecini], apoi iarăși se va întoarce preste Cernăuți și Lemberg în reședință la Viena.

Fie ca prezența împărațului nostru în mijlocul românilor bucovineni să ne fie un izvor de părintească iubire și de o mai dorită fericire!

„Gazeta Transilvaniei”, 22 octombrie 1851, p. 351.

III

Pod de vase peste Prut

IV

Din Bucovina 24 oct[ombrie] n[ou][1851]

Eri [ieri] de dimineață pe la 5½ oare [ore] porni M[aiestatea] S[a] din Cernăuți însoțit de ambii principii Schwarzenberg, cel din Transilvania și cest [cel] din Galiția, de adiutantele M. S. contele Grinne, generalinspectorul ergheliilor erariale contele Hardeg, contele Goluhovschi, șeful prov[izoriu] al Bucovinei, baronul Henniger și mai mulți oficiali de ștab, și sosi la Rădăuți, vechea reședință a episcopului Bucovinei la 9½ oare dimineața, pe alocurea întâmpinat cu cea mai sinceră cordialitate. Cu toate că ora sosirii M. S. la Rădăuți fu hotărâtă pe întâia după mezinală [amiază], poporul totuși încă nu se făcu bine ziuă și era adunat aici de pe la marginile Transilvaniei și ale Moldovei și până de pe la râurile Seretului și al Murășului, aștepta acum pe largile câmpii din acea parte a Rădăuțului, din care avea M. S. să vie de la Cernăuți. Cât ducea [vedeau] ochii, nu vedeai alta decât popor și ear popor îmbrăcat frumos, ca și de orice sărbătoare și venit aici numai ca să-și vadă pre prea-amatul [iubitul] și prea-grațiosul său duce și împărațiu, care-i dede bucovineanului țeară și națiune. – Abia numai zări poporul departe încă veninea [venirea] caretă a M. S., și chemările de „vivate” și „să trăiască tatăl nostru, să trăiască împăratul!” ținură până ce trecu M. S. pe subt arcul înălțat la marginea orașului. Trecând M. S. printre apăsatele [înghesuitele] mase de popor, le salută M. S. în dreapta și în stânga cu un aer amical și vesel, și le făcu semn cu mâna ca să se scoale de pe genunchi. Mai nu era față pe care să nu fi văzut lacrimi de bucurie, stoarse din adâncul inimei. – Se știe pentru ce.

Lângă biserica parohială românească, înălțată încă de Ștefan cel Mare, se coborâ M. S. din caretă și merse pe jos până la aproape [apropierea] casei cuartirială [de găzduire] a M. S., salutând în dreapta și în stânga corporațiunile aici așteptante [așteptânde]. Un pătrariu de oară după ce intră în casă și după ce primi omagiile de bună venire ale autorităților bisericesti, militare și civile, se sui M. S. într-o trăsură și vizită ergheliile [hergheliile] megieșite [alăturate] ale armăsarilor împ[ărătești], pe alocurea călăuzit de 60 români călărași, toți cu cușme țurcănești și

împodobiți cu șarpaii [cordoane] împletite din păpușoi și spice de grâu, săcară și flori. Pe la 3½ oară se întoarse M. S. înapoi și primind numai întâi rugămintele particulare de la oameni, între altele și o mulțămire din partea țăranilor pentru rădicarea iobăgiei, a despărțirii Bucovinei de Galiția și altele, prânzi pe la 4 oare și după aceea dori să ia în privire jocurile naționale. Abia ieși M. S. pe frământul [pridvorul] casei, și o horă de mai mulți de 200 feciori și fete, împodobite în toată lucoarea [strălucirea] națională, se porni pe piața înaintea împăratului sub nenumărate strigări „Să trăiască împăratul!”. Vizibilă plăcere arătă M. S. la jocul acest străbunesc [din bătrâni] român, carele cu atâta mai frumos și mai fantastic se arătă, cu cât că noaptea la brilianta iluminățiune, ghierlandele pe pălării și podoabele fetelor dederă privire magică. Feciorii variază printre alăute „Haide așa și eară [iar] așa, multă vreme n-a fi așa”. M. S. dori ca jocul acesta să se mai repească o dată, după care întonară alăutarii suceveni sub „vivate” nenumărate: „Doamne ține pre împăratul!”. – După aceasta jucară ungerii din coloniile megieșite [vecine] două jocuri naționale și sub chemări de „Eljen!”. – Finindu-se aceste cântar lipovenii o arie națională, căci ei nicicând nu joacă, și fărșind aceștii întonară iarăși alăutarii suceveni „Astăzi cu bucurie” din gură și din instrumente, împreună și alte arii românești, după care onorându-i M. S. (cu 50 f[lorini] arg[inți]) se duse la răpaos [odihnă].

Orășelul fu frumos iluminat. – Astăzi la 6 oare dimineața se duse M. S. la vânătoare în megieșii [vecinii] Carpați. În marginea Codrului fu înălțat un arc prea frumos, compus numai din coarne de cerb și împodobit cu zina [zâna] Diana și cu devize simbolice și corespunzătoare scopului. De ambele părți ale arcului fură înșirați toți pușcașii, împodobiți cu iedere și alăutele [crenguțe] de tisă și fiind lângă sine câte o păreche de câni vânătoriali [de vânătoare]. Între aceștii se vedeau și mai mulți moși bătrâni cu barbe și plete albe, carii însă și astăzi duc ursul în spate din adâncimele Codrului cu acea ușorătate [ușurință], cu care-l ducea înainte și de 40 de ani. Primind aici M. S. urările de „noroc!” din partea tuturor pușcașilor, își luă M. S. insul tașca și pușca în spate și se sui cu o vizibilă bucurie pe ripele [răpele] cele oable [mari, pline] până la stația [pânda] șie aleasă. Vânătoarea fu frumoasă și norocoasă; căci dintre mai mulți cerbi și căpriori pușcă M. S. singur doi cerbi și un căprior*. Seara pe la 5 oare se întoarce Mai. Sa earăși [iarăși] la Rădăuți. Măine e earăși vânătoare în codrii Vicovelor, și poimâne așijdere în codrii Horodnicelor; eară luni dimineața pe la 6 oare purcede M. S. înapoi la reședință.

Despre solii Moldaviei știm, cumcă astăzi se vor întoarce la patria lor cu suvenirele de reputățiunea, ce o avură înaintea împărațului.

S. K. U.

„Gazeta Transilvaniei”, 25 octombrie 1851.

* La vânătoarea aceasta numită „împărtească” (Kaiserjagd) luă parte pe lângă suita M. S. și frații Goian, boieri bucovineni.

V

Din Bucovina, 27 oct[ombrie] n[ou] [1851]

Azi pe la 5 1/2 oare matutinale [matinale] porni M[aiestatea] S[a] împărătorul Francisc Iosif I și prea-ilustrele nostru oaspe, de la Rădăuți reîntorcându-se preste Cernăuți iarăși la Viena. Înaintea pornirii avu M. S. o convorbire lungă cu principele Schwarzenberg, guvernatoriul Transilvaniei; iară aseară după întoarcerea M. S. de la vânătoare dede grația [atenția] unei lungi sfătuirii cu deputațiunea târgoveților cernăuțeni, care aduse eri M. S. un păhar prea frumos de argint, ca premiu din partea pușcașilor orășeni pentru întâia pușcătură cu care onoră M. S. casa lor, după cum împărtășiră în zilele trecute. M. S. primi pre deputațiune în fruntea cărei se aflau baronul Manz, confrății Goian și supra-măgestrul pușcașilor din Cernăuți, D. Grez, cu toată grația și favoarea, precum și darul ce se aduse*, și mulțămind deputațiunei atât pentru darul adus, cât și pentru buna primire ce o avu M. S. în Cernăuți își exprimă totodată și deplina, și mulțămire cu primirea ce o avu pre tot locul în „frumoasa țară și la bunul popor al Bucovinei”**, într-o scriindu-și numele în catalogul pușcașilor orășeni din Cernăuți. Din toate cuvintele ce le exprimă M. S. atât în Cernăuți, cât și la Rădăuți, ne simțim în tot dreptul a spera cum că țeroara [țărișoara] noastră, pre care o ridică însul M. S. în șirul celorlalte țeri ale înaltului său sceptru; cu toate că ea este cea mai depărtată de vigitorii [vegheatorii] ochi [ai] prea-illustrelui ei duce, va avea de acum înainte și ea parte de acea grație și favoare a M. S. de care se bucură consororele ei, ce sunt mai aproape de M. S. și care de mult acum sunt țeri de coroană.

După cum auzim, M. S. Nu se va mai zăbovi în Cernăuțiu, ci va trece astăzi până la Colomea. Măine va fi M. S. față la punerea petrei fundământale la fabrica salinală din Delatyn.

VI

Unele date din omagiile prezentate Maiestății Sale în Bucovina, și încă ceva

E interesant a ști câtă ponderositate [greutate] pun toate națiunile, dar mai aproape și națiunile țării noastre, întru de a-și reprezenta, cu orice preț, cu orice jertfă interesele sale strâns naționale, întru de a-și susține baza sa națională, și de a-și însinua [înscie] fără preget maturitatea, compactibilitatea și ferbintea elementului său dorință. Adevărul acest, comprobat [dovedit] din destul de istorie,

* Paharul acesta-l dăruiră boerii bucovineni pușcașilor, ca aceștii să-l dăruiască M. Sale. Întrre inscripții e și aceea ce avea să fie pe medalia, de care se pomeni în foile aceste.

** Propriele cuvinte ale M. Sale: „Ein schönes Land unde in gutes Volk” / „Frumoasă țară și bun popor”.

lumina adevărului și vestitoarea vechimei l-au dovedit națiunile sasă și maghiară și cu ocaziunea călătoriei în[altului] împărătoriu în Bucovina. Ele au trimis de timpuriu deputațiuni, care depuind omagiul sa salutare în numele comitetelor sale națiuni însinuară [propuseră] tot odată Mai[estății] Sale și o viață vie, nutrită și pătrunsă de interesele elementului său. *Sic itur ad astra*. [Așa te înalți până la stele].

Să vedem cum și-au reprezentat interesele numite deputațiuni:

În „S. B.” Nr. 174 citim o corespondință despre primirea Mai[estății] Sale și despre audiența deputățiunei săsăști naționale. Lăsând afară dintr-aceia corespondență cele ce le împărtășirăm publicului nostru, atingem aci numai unele pasaje despre curtenirea și primirea deputățiunelor, ce se întâmplă în 22 oct[ombrie]. Corespondența cuprinde între altele și următoarele: „Din Transilvania eșiră înainte și deputățiuni din cetățile Cluj, Dej și Gherla. Deputățiunea națiunei săsăști avu onoarea a fi primită la 11 oare. Comitele națiunei săsăști, Francisc de Salmen, conduse deputățiunea și prezentă Mai[estății] Sale Francisc Iosif, înaltului și preamăritului nostru împărătoriu și domn, omagiul credinței, al neclătitei [neclintitei] încrederei și al profundisimei onorări a națiunei săsăști; el adaoge încredințarea cum că națiunea sasă nu va înceta niciodată a rămânea în credința sa, carea niciodată nu s-a clătinat. Și se roagă ca Mai[estatea] Sa să-i concedă [aprobe] rugămintea: ca să se îndure Mai[estatea] Sa a noroci țara noastră cu preanalta Sa prezență.

Maiestatea sa se îndură a răspunde la aceste: „Națiunea sasă și-a documentat [dovedit] a sa credință în timpii cei mai grei, și eu sunt convins că ea va rămânea și pe viitor credincioasă. Eu o voi visita cu bună seamă, numai cât nu pot acum otărî [hotărî] vremea. Ați suferit și în anul acesta foarte mult”.

Comitele n[atiunii] s[ase]: menționă cu mulțămire preainaltul ajutoriu cu care Mai[estatea] Sa s-a îndurat a cinsti esundata [chinuita] țară.

Mai[estatea] Sa întrebă mai încolo: Dacă a făcut esundările [inundațiile] multă daună. După răspunsul la aceasta ș-a făcut Mai[estatea] Sa prea-ndurată plecăciune și a pofit pe comitele națiunii ca să-i prezenteze membrii deputățiunei, după aceasta s-a adresat Mai[estatea] Sa cătră fiecare deputat cu puține grațioase cuvinte.

Mai încolo se îndură Mai[estatea] Sa a face mențiune laudabile despre al 23-lea batalion de vânători (iagării săsăști) staționat în Lemberg, și respicându-și [exprimându-și] comitele sașilor dorința: că de ar rămâne acela și pe viitor batalion nemțesc; fiindcă națiunea l-au jertfit ca pe o școală săditoare de curaj și eroism, la aceste vorbe se îndură Mai[estatea] Sa a răspunde: „Viellieicht lässt sich noch machen”. „Doară încă se poate face ceva”. Și demise cu aceste deputățiunea națională.

Aci iar se potrivește observățiunea din nr. trecut, și încă: caracterul de dirigătoriu [conducător] public nu eschide [excluse] sânta [sfânta] datoria, de a reprezenta în tot locul interesele națiunei sale.

Cetind corespondințele din diverse jurnale, bate mult la ochi unilateralitatea lor în ceea ce atinge pe una sau pre alta națiune, încât, vrea nu vrea, trebuie să judece cititoriul, că fiecare națiune trage jar numai la oala sa. Dacă n-am fi avut noi corispondintele nostru, și noi ne-am fi putut înșela a crede din alte jurnale, că și în Ducatul Bucovina, mai ieri curat românesc, figurează mai virtuos elemintele străine! Ce ști! – poate că unii oaspeți s-au depărtat din Cernăuți, fără a se fi convins, că țara aceea e locuită de români, dacă cumva românii vor purta vina lipsei de o mai intimă informațiune și de arătarea unei coloare [culori] mărețe naționale. Și apoi *Sic itur ad orcum*.

Jurnalul din Cluj încă ne împărtășește primirea deputățiunei maghiare din partea în[ălțimii] Sale împăratului. După acela, deputățiunea trimise în numele națiunei sale, stătătoare [compusă] din 5 clujeni, 3 dejeni și 6 gherleni, adiuști [pregătiți] în lustru, în costum splendid național maghiar, salută pe Mai[estatea] Sa în limba sa națională maghiară sub conducerea căpeteniei cetățenilor. (Până și statul preoțesc fu reprezentat prin doi indivizi.) Mai[estatea] Sa răspunse cu cuvinte dulci tot în aceeași limbă maghiară și la descoperirea dorinței iarăși a promis că va visita Clujul ș.c.l., ș.c.l. [și celelalte].

Aceste le împărtășim ca daos la cele publicate, reproducând obervațiunea: până-n cât se știu folosi unii ce toată ocaziunea de a-și reprezenta națiunea sa și de a-i rădica baza ei. Câți maghiari sunt în Bucovina? Și ei tot și-au reprezentat în toate, mână-n mână, națiunea sa; ca să tăcem despre germani, carii poate prin dibăcia sa de-a sfrederi [pătrunde] cu informațiuni, care dau direcțiunea la judicată, după cum le dă mâna, și cele mai nepătrunzătoare locuri, vor fi dat un lustru amețitori de ceea ce se află în faptă, dacă cumva românii nu-și vor fi insinuat [demonstrat] preponderanția elementului, și criteriile vechimei sale: monăstirile, gimnaziul ș.c.l. [și celelalte]. Închierea nu o facem noi, ci proverbul românesc: „Dacă nu-i sări, nu-i sorbi” și „aurul, fie cât de mult și cât de scump, pe când zace necunoscut în sânul pământului, n-are preț”.

„Gazeta Transilvaniei”, 7/19 noiembrie 1851.

VII

Primirea împăratului la Cernăuți

Maiestatea Sa împăratul Austriei a intrat în 15 l. c. [luna curentă] și în Cernăuți, capitala Bucovinei în mijlocul celor mai mari ovațiuni ale populației. La gară a fost primit de către căpitanul țării Kochanowski [cu] un discurs saluatoriu [de salut] de venirea monarchului la care Maiestatea Sa a răspuns asigurând ca „dezvoltarea Bucovinei, ridicarea bunei stări și înflorirea ei este necurmata sa năzuință”. După aceasta l-a salutat primarul Dr. Ambros mulțumind monarchului pentru instituțiunile Universitatea germană ș.a., cu care a înzestrat orașul Cernăuți.

Majestatea Sa mulțumi și zise că datoria de a promova cât mai mult bunăstarea popoarelor sale o a considerat-o totdeauna de cea mai plăcută și că se bucură prin urmare că îngrijirea Sa pentru Cernăuți nu a fost fără succes.

Seara orașul era iluminat și pe la oarele 8 un conduct de torțe cu vreo 3 000 [de] persoane porni în diferite grupuri spre reședință. Reuniunea de cântări a cântat înaintea reședinței un imn apoi „Du mein Oesterreich” și imnul împărațesc. Studenții universitari în costumurile lor germane strigau „Prosit unserem Landesvater!”. Primarul intonă apoi un „Hoch!” întreit, după aceea defilă întreg conductul, Majestatea Sa privind din balcon. Purtătorii de torțe executară în fine unele evoluțiuni în jurul monumentului „Austria” voind a exprima în mod simbolic omagiul către imperiu.

Cu ocaziunea primirei nobilei țării, baronul Vasilco a salutat pe monarch în numele nobilei cu puține cuvinte; telegramele însă nu spun în ce limbă. Mai[estatea] Sa a mulțumit, dând expresiune convicțiunii [convingerii] că nobilimea îl va sprijini în năzuințele sale pentru binele țării. Majestatea Sa a vizitat între altele în 16 și reședința episcopescă greco-orientală, fiind condus de mitropolitul Morariu-Andrievici și de arhimandritul Ciupercovici. În catedrala gr. or. împăratul fu primit de către metropolit și clerul întreg în ornat [în odăjdii], corul intonând imnul „La mulți ani”. Despre primirea clerului la sosire foile germane nu anunță nimic.

Mai[estatea] Sa a mai primit și deputațiunile supușilor austriaci din București, Iași, Galați și Brăila. În 16 l. c. [luna curentă] împăratul a primit în audiență privată pe ministrul de război generalu[l] Slaniceanu, care veni să-l salute în numele principelui Carol. Împăratul purta marele cordon al „Stelei României”. La prânz în 15 l. c. încă avea acest cordon, d. Slaniceanu ședea la stânga monarchului care conversa cu el în mod viu și ofițerii din suita ministrului, colon[elul] Scheletti și capitanu[l] Obedenaru fură agrăiți [solicitați] de repetite ori de către Maj. Sa. Membrii deputațiunilor austriace din România toastară în timpul dineului pentru Domnitorul Carol și doamna general. Slaniceanu fu decorat cu marea cruce a „Coroanei de fer”.

Joi în 16 l. c. comitetul festiv a aranjat o „sărbătoare poporală” în grădina publică din Cernăuți. Parechi alese de țărani din toate naționalitățile, ce locuiesc în Bucovina, executau jocuri naționale. În șirul celor dintâi jucau țararii români din Câmpulung la sunetul melodic al vioarelor și a cobzei. Figurile clasice și frumoase ale românelor din Câmpulung au produs mare efect în spectatori. S-au mai produs țărani huțuli, lipoveni și chiar și coloniștii unguri din Hadikfalva [Dornești] au executat un ciardaș. Majestatea Sa vorbi cu conducătorii diferitelor grupuri, punându-le mai multe întrebări.

Joi a sosit la Cernăuți și rabinul „făcător de minuni” de la Sadagura cu soția sa tânără și frumoasă spre a cere audiența de la Maj. Sa și a-i da binecuvântarea. În această zi monarchul a vizitat Institutul pentru științele naturale, Universitatea și Seminarul unde i-au plăcut foarte mult cântările corului. În sala Senatului de la

Călătorii imperiale în Bucovina

Universitate, Maiestatea Sa și-a exprimat bucuria asupra atitudinii bune austriace a universității și asupra diligenței studenților. După amiază a vizitat mai multe stabilimente industriale. Seara a fost Teatru paré [comedie]. S-a jucat piesa „Rezept gegen Schwiegermütter”. S-a observat că Maiestatea Sa a conversat în timpul reprezentațiunii mult cu ministrul de resbel român Slaniceanu.

„Gazeta Transilvaniei”, 7/19 septembrie 1880.

Kaiserliche Reisen in die Bukowina nach der Revolution von 1848. Iraclie Porumbescu – ein Chronist der Bukowina

Zusammenfassung: Die Studie beruht auf die rumänischsprachigen, im Siebenbürgen 1851 und 1880 erschienenen Presseorganen der Zeit, die über den Besuch des Kaisers Franz Joseph in der Bukowina berichten. Der Verfasser hebt die Vielfalt der in den Korrespondenzberichten enthaltenen Informationen hervor, die aus der Bukowina der Kronstädter Zeitung „Gazeta Transilvaniei“ geschickt wurden, indem er kritische Bemerkungen macht. In dem Sinne schenkt der Verfasser dem in der historiographischen Literatur über die Bukowina auftauchenden Mythos vom „guten Kaiser Franz“ eine besondere Aufmerksamkeit.

Die Studie hat auch einen *Anhang*, der sechs Korrespondenzberichte aus der Bukowina enthält. Diese beziehen sich auf die oben erwähnten Kaiserreisen und können als authentische Zeitdokumente betrachtet werden. Sie bekommen einen noch höheren Wert durch die Tatsache, dass sie eine Einsicht in die Entwicklung der rumänischen Sprache in einer Provinz der habsburgischen Donaumonarchie ermöglichen, wo Rumänisch keine Staatsprache war. Als Zeitdokumente enthalten die erwähnten Berichte sprachliche Formen und Phänomene, die vom Allgemeininteresse sind, sowohl für die linguistische Forschung, als auch für das ausgebildete Publikum, das für die Kenntnis verschiedener kulturgeschichtlichen Sachen begeistert ist.

Im Anhang befindet sich auch eine Zeitlithographie: *Die Schiffbrücke in Czernowitz*.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Reisen des Kaisers Franz Josef, die Bukowina, das Siebenbürgen, Korrespondenzberichte, die Zeitung „Gazeta Transilvaniei“, der Mythos vom „guten Kaiser Franz“, Zeitdokumente, Kulturgeschichte.